

**Notes per a una història
del jardí a la Selva.
Del selvàtic de Sant Salvi de Cladells
a la geometria de *Pinya de Rosa*.**

MONTSERRAT MOLI FRIGOLA

Il Università degli Studi di Roma "Tor Vergata" i Real Academia de la Historia, Madrid

Quaderns de la Selva, 21

•

Any 2009

p. 149 a 164

• CENTRE D'ESTUDIS SELVATANS •

A Ricard Giralt i Casadesús,
un far en les nits de tempesta tempestuosa per als nets de cor,
tot esperant que algú recordi el 2013 el centenari de la seva titulació.

El fet de voler oferir unes pinzellades sobre el jardí selvatà m'obliga a traçar-ne el camí de la mà de dos arquitectes coetanis: Ricard Giralt i Casadesús i Rafael Masó i Valentí. Possiblement es tracta dels dos personatges més cultes i potents de l'arquitectura gironina del primer terç del segle XX, els quals, tot i provenir de percepcions diferents, aconsegueixen complementar-se i teixir unes *autèntiques selves*.

Jardins del Balneario Prats de Caldes de Malavella.

Fotografia de L. Roisin.

El jardí del segle XX

L'iniciador del jardí contemporani a Catalunya fou l'advocat i bibliotecari del Museu Social de la Mancomunitat¹ Cebrià de Montoliu (1873-1923), reformador social i introductor de la cultura anglosaxona a Catalunya. Desitjós de superar la ciutat industrial creada per Ildefons Cerdà, no a la manera de Frederich Engels sinó a la dels socialistes utòpics catalans, en particular Abdó Terrades i Narcís Monturiol –a la doctrina dels quals barreja detalls de l'ideari dels reformistes anglesos Ruskin i Moner i dels socialistes municipalistes anglesos Howard, Unwin i Gedden–, Montoliu aspira a crear *ciutats jardí* imitant les angleses que són una i totes al mateix temps, ja que estan formades per cases amb jardí, on l'home se sent continuador de la natura que el circueix.

El continuador de Cebrià de Montoliu a Girona és l'arquitecte municipal de Figueres i de Girona, per voler de Masó. Es tracta del barceloní Ricard Giralt i Casadesús (1884-1970), home del seu temps, que vol *utòpicament* fer funcionar el sector públic en el marc de la Mancomunitat, començant per les ciutats mitjanes, en la línia enunciada per Lucas Mallada en *Los males de la patria* (1890) i la generació del 98. Es tracta d'un arquitecte, amb una biblioteca de més de 2000 volums, subscriptor de nombroses revistes estrangeres, membre de la *Freie Deutsche Akademie der Stadtebauer*, col·laborador de la berlinesa "Stadtbaukunt", traductor dels grans teòrics europeus i americans –que coneix personalment gràcies als constants viatges–, creador de l'associació d'arquitectes municipals i divulgador d'idees a través de la revista del CAME (Cos d'Arquitectes Municipals d'Espanya), que té una gran difusió. De la publicació treuen idees els arquitectes de tota la província, que a una escala menor fan realitat les propostes de Giralt, mestre per excel·lència. Aquest defensa els seus postulats durant la dictadura de Primo de Ribera, tot i sancionat per emprar el català.

Seguidor de l'obra de Monturiol, l'Engels català demana a l'estat resoldre amb dignitat els problemes de la casa obrera i s'oposa decidivament a la creació de suburbis-jardí, que judica fruit de l'especulació. Valent com és, pressiona els partits perquè la ciutat estigui dividida per barreres vegetals i, en coincidència amb el GATCPAC, creu necessari fer ciutats jardí encara que s'encareixi el cost de les cases, les quals amb els horts i jardins igualaran les condicions de vida de les diverses classes socials.

1. El Museu Social el crearen el 1909 la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona. La seva funció era la de promoure actuacions de millora de les condicions de producció i de les condicions de vida de les classes subalternes. El dirigí Josep M. Tallada, Josep Ruiz i Castellà en fou secretari, i Cebrià de Montoliu bibliotecari. Organitzà exposicions (1911, 1915), una biblioteca, conferències, cursos, un servei d'estadística (subsistències, salaris, vagues), i edità llibres, fullets i revistes. També impulsà una borsa de treball (1911), el Grup Català de l'Associació Internacional per a la Protecció Legal dels Treballadors (1911), la primera cooperativa catalana de cases barates (1911), la societat cívica la *Ciutat Jardí* (1912) i el Secretariat d'Aprenentatge (1915), més tard *Institut d'Orientació Professional* (1919). Edità el *Butlletí d'Estadística Social* (1912-15) i les *Memòries* del Museu Social. Desaparegué vers 1920.

Jardins "Mar i Murtra" de Blanes.

Fotografia de Marta Povo.

Divulgador a través dels seus articles de la bonesa de les ciutats promogudes per Howard i Welwyn, mostra un notable interès per la Selva, que ofereix, a perer seu, nombroses possibilitats.

Els jardins de la Selva

Giralt Casadesús impulsa amb el Park-Bosc de Figueres la recreació de jardins arreu, als llocs més impensats, fins a les colònies industrials, com les que l'arquitecte Joan Roca i Pinet crea a les Centrals elèctriques Berenguer de Vilanna i Bescanó (1916), que envolta de jardins amb cascades entre monstres de pedra. Executats durant una "vaga a la japonesa", recorden el parc literari de Bomarzo, que Roca i Pinet visità i fotografia abans que l'escriptor Múgica Lainez, i anticipen els que Gaudí projectarà al Parc Güell. Projecta així mateix les casetes de la colònia amb hort i jardí individual, en un clar precedent al Pla Macià.²

L'arquitecte Joan Llevat i Casanovas se'n fa ressò amb més luxe en projectar la Colònia Jardí de la Font Picant d'Amer el 1928 i la Colònia Jardí de la Font Picant d'Osor.

Durant la seva gestió Giralt promou la transformació dels balnearis sorgits al segle XIX en *ciutats termals*, que s'acordin amb el paisatge que els envolta, on els jardins romàntics, els parterres i les fonts apareguin complementats per piscines, camps de tennis, frontons i recorreguts alternatius per fer excursions a peu o amb bicicleta dintre d'un modernisme tardà del qual trobem exemples significatius a Caldes de Malavella. El Balneari Prats, remodelat el 1916-20 pel gran Eusebi Bona i Puignau, exhibeix un classicisme simple que contrasta amb el neomossàrab del Vichy Catalán, obra de Gaietà Buigas i Monrabà de 1900. En aquest darrer el doctor Modest Furest promou un balneari per a la burgesia i, atès que no era habitual que la gent es banyés, volgué donar-li un toc oriental per recordar que havien estat els àrabs els que n'havien introduït el costum. I si bé ambdós són diferents acolliren una clientela semblant.

La ciutat balneària per excel·lència la retrobem als jardins de les Termes Orion el 1919, a Santa Coloma de Farners, projectades per l'arquitecte Joan Baptista Serra i de Martínez i freqüentades per una notable clientela eclesiàstica, i a la Casa de l'Aigua de la Font Picant, de Sant Hilari Sacalm, la qual de 1922 a 1926 projecta Josep M. Pericas i Morros, amic i col·laborador del gran arquitecte secessionista de Girona Rafael Masó i Valentí. Aquest reforma els jardins del mas familiar dels Aragó (can Borra, Brunyola) els anys 1913-1914 i l'Hotel Vinyals o

2. Joan Roca i Pinet, conjuntament amb l'arquitecte Josep Esteve i Corredor, crea al meandre del Fluvià, d'Olot, la Ciutat jardí Malagrida, i amb l'arquitecte Josep Claret i Rubira projecta cases racionalistes amb jardí als carrers Canonge Dorca i Travessia de la Creu (1932-37), mentre Giralt comença la Ciutat jardí de Montjuïc (1934) i les cases de Pedret (1937), de Girona, que havien de formar part del Park Bosc de Montjuïc, diferent al de Figueres, perquè a Girona volia construir una ciutat de veritat envoltant el baluard. Del Park Bosc es construeix solament l'escola racionalista Ignasi Iglesias (1931), la cantina (1933) i quatre casetes aïllades amb jardí (1934). La guerra destruí el jardí d'infants (1934) construït entre el Park i el riu Galligants i deixà inacabades la urbanització del barri de sant Pere i la part baixa del Passeig de la muralla (1939).

Jardins "Pinya de Rosa" de Blanes.

Fotografia de Marta Povo.

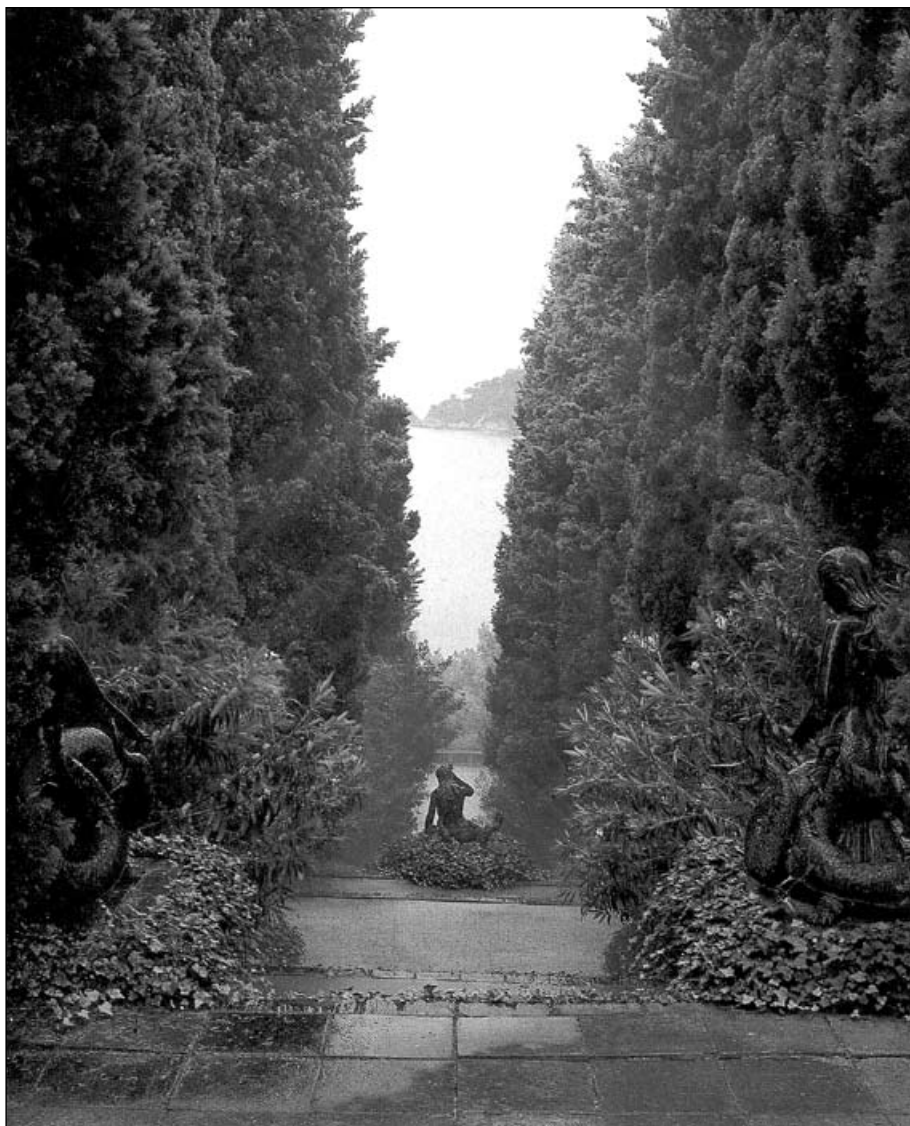
Central (Santa Coloma de Farners) el 1925 de forma tan impactant que esdevé emblemàtic per a la Selva interior per llur celebració de festes.

Neixen per a ús públic, però gràcies a la iniciativa privada, *jardins botànics de grans dimensions* en el mateix període que l'arquitecte-jardiner anglès Cecil Pinsent basteix els de les vil·les angleses de la Toscana, arran de mar, aprofitant la dolcesa del clima mediterrani. Superen el segon jardí botànic que havia creat a Blanes el fundador del Jardí Botànic de Madrid Antoni Palau i Verdera (1734-93), divulgador de Carl von Linné a Espanya i Amèrica,³ tot imitant el creat el 1723 pel farmacèutic i botànic Jaume Salvador i Pedrol (1649-1740) i els seus fills a Sant Joan Despí.

Dos dels nous jardins botànics apareixen projectats enfront del mar blau, una referència i un marc permanent. En primer lloc es troba a Blanes el "paradís" –en paraules de Jaume Reixach– del Mar i Murtra, creat com una estació internacional de biologia mediterrània, en una àrea de quinze hectàrees que fins a l'arribada de la filoxera s'havia dedicat a vinyes, pel comerciant alemany Karl Faust (1874-1952) sota el Castell-santuari de Sant Joan i sobre Sa Forcanera.

Els viviers del jardí es creen abans de la Primera Guerra mundial però la majoria de les obres es fan a partir de 1921, després de seriosos estudis geològics i pluviomètrics. L'arquitecte barceloní Josep Goday i Casals el 1928-29 defineix el paisatge amb pocs elements decoratius però significatius: una casa-pèrgola per acollir el viatger i un temple-mirador sobre els penya-segats per reposar l'esperit

3. Traductor de la *Explicación de la filosofía y fundamentos botánicos de Linneo* (1778), *Sistema de los vegetales o resumen de la parte práctica de botánica de Carlos Linneo* (1778) i *Parte práctica de botánica del caballero Carlos Linneo que traduce Species plantarum* (1784-88) en vuit volums.

Jardins de Santa Clotilde de Lloret de Mar.

Fotografia de Marta Povo.

després de recórrer camins i caminois, placetes, estanys i bassiols entre els blaus del cel i del mar.

Crea un jardí italià amb diversos nivells, influït pel Laberint d'Horta i amb constants intercanvis amb Santa Clotilde, de Rubió i Tudurí. Karl Faust escull aquest escenari, en primer lloc, per fer realitat el que Goethe escriu en *La cançó de mignon*, o sigui, un paisatge de tarongers en flor entre arbres daurats, llores

Santa Cristina de Lloret de Mar.

Fotografia: L'Studi.

Jardins de la Casa Cendra.

Fotografia: L'Studi.

Jardins del Mas el Soler.

Fotografia: L'Studi.

La porta del Mas el Soler inspirada en l'Orcus de Bomarzo.

Fotografia: L'Studi.

L'Orcus del Park de Bomarzo.

Fotografia de Marta Povo.

superbs i murtres, bressolats per la suau brisa. El segon motiu és homenatjar i recrear l'efímer jardí de Palau i Verdera.

Aviat formen part del jardí una biblioteca especialitzada, un laboratori, uns vivers, una col·lecció de grans i uns herbaris, fruit del treball esforçat del botànic català Pius Font i Quer (1888-1964).

Es tracta d'un jardí mediterrani, tropical i amb una mínima planificació, gràcies als dipòsits i els canals, tothora escassos entre murs de contenció i parets seques. El jardí es nodreix d'una fluïda xarxa d'intercanvis, motiu pel qual compta amb més de 3500 espècies, provinents la majoria del sud dels Estats Units i d'Austràlia.

Té tres recintes diversos a cura de vuit jardiners i sembla embolcallat per la reserva de la muntanya de Sant Joan. Al *Jardí de baix* palmeres datileres i pins emmarquen jardins de primaveres, àloe, passionera i cactus, entre d'altres. Des d'allí un sender circular i una pèrgola entre magnòlies, plantes exuberants i subtropicals acull l'estàtua del fundador i fan camí cap al *Jardí de dalt* que s'inicia en un roserar xinès, envoltat per un bosc de llorers, palmeres, xifres, bambús, agaves i araucàries i a la caseta blava, a causa de les flors d'una ipomea, diversos cactus i l'enigmàtic arbre del sofre, que arriba a França el 1747 procedent del Japó, plantat potser perquè ja es trobava al jardí de Palau Verdera i a les vil·les medicees de la Toscana.

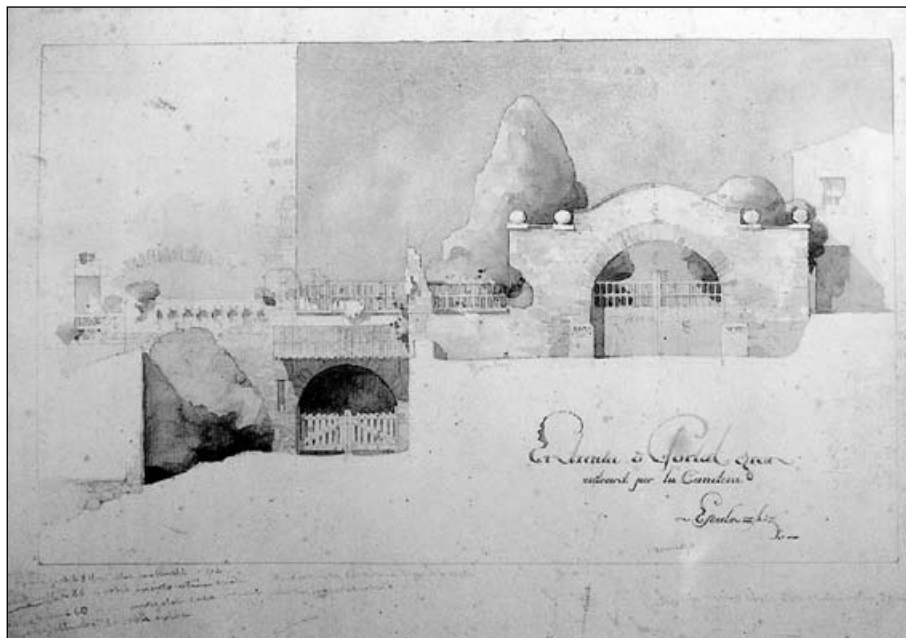
El complex conté –didàcticament– jardins de plantes útils, medicinals, aromàtiques o destinades a l'experimentació mendeliana, un altre de reservat als botànics experts i un centre d'observació climatològica. És coronat pel turó dedicat al botànic de Montpeller Jean Braun Blanquet, descobridor de la petita falguera anomenada “llengua de serp” que tant difereix de les que creixen ufanoses a la muntanya de Sant Joan.

El sector obert al públic està dotat d'itineraris entre estanys de plantes aquàtiques, sureres, pins marítims, coralls del Brasil, jacints d'aigua, palmeres nanes i datileres i pins de les Canàries, que condueixen suaument a tres terrasses panoràmiques amb ginesta i llentiscle la primera, seients de pedra entre xifres la segona, la plaça dels eucaliptus, acàcies, palmers i llorers, que és el rebedor de la placeta dedicada a Goethe, decorada amb una font de trencadís com les del Parc Güell, on la làpida reproduïx *La cançó de mignon*, de Goethe, traduïda per Joan Maragall. Volgudament s'hi ha creat un escenari iniciàtic des del qual, per mitjà d'una graonada de xiprers, tarongers i baladres s'arriba al temple de Linneu amb cúpula sobre el roquissar i de cara a les ruïnes del convent de caputxins.

Raimon Duran i Reynals, “l'artista clàssic” segons Rubió i Tudurí, després d'estudiar a Florència amb deteniment el jardí de Boboli i més específicament el de la capella *dei Pazzi* a Santa Croce, la font i la clau de l'obra de tota la generació, projecta a Blanes sobre s'Agüia un gran jardí botànic complementari del jardí anglès de Santa Cristina de Lloret de Mar, visitada pels Masó, pintada per Zuloaga el 1915 i definida per Pla “la millor casa del litoral entre Barcelona i França”.

El 1945-46 crea el segon gran jardí botànic anomenat Mas del Sol i Pinya de Rosa, per suggeriment de Pere Puig i Llensa en homenatge a *Marines i boscatges*,

Projecte de Jardins del Mas el Soler.

Fotografia: L'Studi.

publicat per Joaquim Ruyra el 1920. “Pinya de Rosa” vol dit ben nuat, en al·lusió al terme mariner de l’entrelligat de molts caps en una gran pinya de corda. L’arquitecte envolta el terreny de grans jardins paisatgístics ideats amb la col·laboració del jardiner, Joan Mirambell i Ferran, deixeble de Rubió, i del propietari, l’enginyer Ferran Rivièrre i de Queralt, els quals fan un jardí botànic tropical esplèndid amb innombrables espècies de plantes crasses, en part vingudes d’Amèrica del Sud i dels intercanvis amb Cap Roig, ara en perill a causa de la especulació.

Pinya de Rosa té una estètica singular amb espècies tropicals, xeròfiles i crasses en nombre de més de 6000, car se’n plantaren una munió, fins en les parets dels baixants rocosos tocats pel sol, que cauen a feixes plenes de cactus i atzavars diverses fins a amortir-se a mar. Té un efecte sorpresa, ja que camí de la cala sorgeix el jardí més culte envoltant un nimfeu geomètric, inspirat en el de la vil·la d’Adrià a Tivoli, protegit pel bosc circumdant i el tapís verd a l’anglesa que baixa a mar i que porta Mercè Rodoreda a comparar-la amb “una immensa turquesa entre el fullatge dels boscos que hi davallaven i dels pins que senyoregen les roques”.

Nicolau Rubió i Tudurí fa una intervenció semblant en un jardí més petit amb llenguatge noucentista. Es tracta dels Jardins de Santa Clotilde, creats el 1919 pels Roviralta a Lloret de Mar sobre les platges de Fenals i de sa Boadella i de cara a l’illa des Bot. S’oblida de Forestier, i amb l’ajuda de l’escultora Maria Llimona i Benet i del pintor Domènec Carles, converteix el jardí sobre l’escullera en un

reflex del jardí de la vil·la Farnese de Caprarola, de forma semblant al jardí dels Rama (Sant Joan de les Abadesses), i com a essència de modernitat.

Sorgeix en forma d'amfiteatre grec amb perspectives, fonts, terrasses, camins i escalinates decorades amb sirenes i jocs d'aigua així com un petit llac anomenat "del nimfeu" i una galeria de la pluja, l'element essencial del jardí com ocorre també a la vil·la d'Este de Tivoli i a la vil·la Lante de Bagnaia, entre "geometries lleugeres (que) ordenen el camí com un sonet", ja que Rubió i Tudurí a Santa Clotilde fa un "patchwork" dels jardins que l'han fascinat. I si bé s'inspira essencialment a la vil·la d'Este, té detalls de les vil·les Borghese i Medici de Roma, del jardí de Boboli; a Gonzalez Ruano li recorda la casa de l'anglès o Laberint de les Sirenes que Toscanelli creà a Rocanera.

A Santa Clotilde la terrassa del jardí de dalt acull el viatger que recorre el jardí cubista fet de topiari retallat en grans cilindres i autèntiques cortines arbòries, com volia Giralt, en aquest cas de pins, eucaliptus, xiprers i tarongers que es confonen amb els jardins de flors o salons que no necessiten sostre, mentre que els eixos apareixen coronats per estàtues i fonts com a les vil·les Medici i Adriana, recreant així mateix la xarxa viària creada per Sixt V, sense obeliscos que tan bé ha estudiat Marcello Fagiolo. D'allà, i per una escalinata d'herba reptant, el viatger pot aturar-se en placetes i miradors per a poder gaudir del paisatge i de les escultures que decoren aquests espais.

Es remet a Le Nôtre quan dissenya la placeta de la galeria, decorada amb els bustos dels homes il·lustres, i el jardí botànic, creat amb la col·laboració del propietari, metge de professió. Rubió i Tudurí posa en pràctica en aquest jardí el seu ideal, que consisteix en el fet que "el jardiner té la missió de formar l'essència del jardí, fent-lo existir i viure en comunió amb les exigències de la vida vegetal".

En forma més modesta el deixeble de Rubió, Mirambell, proposa encara jardins semblants a les cases Carreras i Tossas, de Blanes, i Malagarriga, de Fenals, i Rafael Masó ho fa als xalets de la urbanització promoguda per Joan Armengol, al raval de Venècia de Lloret de Mar, i al xalet Renan de Canet de Mar el 1929. Es tracta de cases que sorgeixen dins el "boom" del turisme d'estiueig de forma similar als afores de Lloret de Mar, S'Agaró i Santa Cristina, entre d'altres.

Recuperem en aquest punt l'altre gran responsable del paisatgisme a la Selva, l'arquitecte de la burgesia Rafael Masó i Valentí (1880-1935). Com els Woewodski, Masó va d'ací d'allà per dibuixar detalls i buscar antiguitats per als jardins que projecta. Hereu espiritual de Lluís Domènec i Montaner, en el decurs de les seves "promenades", recull peces per decorar portes i finestres amb facilitat, gràcies a formar part de la Comissió Provincial de Monuments. I, a més de plasmar el seu ideari paisatgístic al Llorà de Collsacabra, poc abans de la seva mort projecta grans jardins urbans a Anglès després de prendre esbossos i notes al mas Cuc i a la vil·la Eulària. En projecta d'altres a la casa de Carles Cendra de la plaça (1925) i sobretot a la casa de Tomàs Cendra (1913-14 i 1930), on aprofita el desnivell dels horts per fer-hi terrasses, un mirador, un brollador i un estanyol en forma de vuit, creuat tot ell per una graonada d'accés i una avinguda que duu a la reixa

del forjat de la porta del jardí, en forma de teranyina, un motiu que reproduceix al cancell de la casa Verdaguer del carrer Major. Els animalons no aconsegueixen, ni que vulguin, oposar-se ni plantar cara als monstres "políticament incorrectes" del rival Roca Pinet.

Reforma així mateix el mas el Soler de Mansolí, a Sant Hilari Sacalm, de 1906 a 1910, on –com els Woewodski a Cap Roig– projecta quadres, cases per als masovers i majordoms, magatzems i, per fi, una petita fabriquetta per a la qual dissenya un romàntic i artístic cancell d'entrada, decorat amb boles de pedra, com les que veu des de casa al coronament de Sant Feliu. Usa com a llinda una vella pedra de fogons, que recrea l'estàtua d'Orc de Bomarzo, i no s'oblida de dissenyar els detalls més minsos com són els testos de flors per a les balconades, a més de fer alguna intervenció a can Massaneda de la mateixa població i a la casa Oller de Sant Martí Sapresa (1913).

La Vila de Viladrau és, en canvi, l'exemple d'una masia que s'incrusta a un jardí a l'anglesa des d'on s'ataülla el bosquet i la muntanya d'ametistes.

Giralt és un promotor dels *parks* públics a l'anglesa amb animals i plantes autòctones per superar el primer "selvatico" de la Selva, volgut pel franciscà i bisbe de Girona Miquel Pontic, el qual el 1690, gràcies a les donacions del duc de Bournonville i dels Finestres, crea una ciutat franciscana amb els corresponents *parks* a l'anglesa de noguers, faigs, castanyers, roures i avellaners entre Sant Salvi de Cladells i Santa Maria de Bellver, de Santa Coloma de Farners.

El primer *park* del segle XX a la Selva sorgeix per voluntat del comte de Jaruco i de la mà dels arquitectes Josep Puig i Cadafalch i Bonaventura Conill i Montobbio i el pintor Enric Monserdà als turons de Lloret de Mar. Es tracta de Sant Pere del Bosc o de la Mare de Déu de Gràcia, on s'alternen els boscos de llores amb estàtues i petites capelletes, per respondre al principi segons la qual "sense ser un jardí esdevingui el jardí de la ciutat i sense ésser bosc mantingués una relació amb la natura que l'envolta".

Al *park* els viatgers són acollits per un padró de la Mare de Déu de Gràcia i una columna decorada amb un àngel (1904) que els donen la benvinguda i els conviden a vagar entre llores i albirar les terrasses de Lloret de Mar i la mar.

Seguint les passejades de Santiago Rusiñol⁴ i aprofitant les característiques climàtiques de la cara septentrional del Montseny, es creen *parks* de coníferes, sequoies, làrixs i cupressàcies, els quals converteixen la zona en un jardí monogràfic.

Per iniciativa privada els Garolera, aprofitant terrenys adients, creen el Jardí dendrològic del Roquer d'Arbúcies, que conté més de 150 varietats arbòries, la majoria úniques al món, com és el cas d'un cedre de l'Himàlaia que produeix pinyes de color lilós i la magnòlia més gran d'Europa que amida més de 3,92 m. de circumferència.

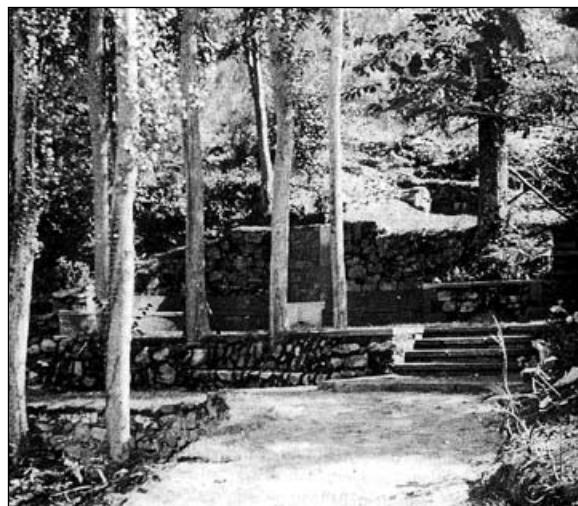
4. A qui Arbúcies ha dedicat el Passeig de la Riera i el *Park* de la Glorieta.

Jardins del Noguera de Viladrau.

Fotografia de Marta Povo.

Jardins de l'Oreneta de Viladrau.

Fotografia de J. E. Zamora.

I cara a la muntanya màgica del Montseny sorgeixen com bolets jardins mono-gràfics: al Noguer, de Viladrau, a llevant del poble, des del mirador de coníferes exòtiques s'arriba a l'estany de sequoies monumentals a l'oest, mentre als Sords, de Seva, el jardí de pinavets porta a l'avinguda dels arbres de les tulipes, com a Boboli, entorn d'un parterre floral des del qual es gaudeix de la visió dels arbres gegants.

Aquests parks de coníferes són imitats en un to menor a les cases Millet i Can Baleta, de Viladrau, amb jardins que s'esmunyen muntanya avall amb arbres de fulla d'agulla, i a Cànoves, de Sant Julià de Vilatorrada, i a Rocafort, de Santa Maria d'Oló.

I entre els parks arboris amb castell trobem el de Sant Miquel o Castell dels Vilavecchia, que era la residència predilecta del bisbe Morgades, després que l'arquitecte Enric Sagnier Vilavecchia el 1893 l'envoltés d'un grandios i fantasiós park, al qual Rafael Masó contesta transformant el Mas Saleta dels Sarriera en la capella i el castell de Montsolís el 1920, un projecte no gaire entusiasmador, que sembla una petita Carcassona de cartó-pedra. El propietari Guillem de Pallegà hi transporta la capella de la Mare de Déu del Pilar de Pedret, pedra a pedra, al mig d'un gran *park*, per a la qual cosa obté el fiat de la Comissió de Monuments, mentre que els Woewodski, contràriament, no aconsegueixen traslladar a Cap Roig el Castell de Vulpellac, que els fascinava pel fet que el 1531 Miquel de Sarriera hi havia emparedat injustament la seva esposa.

Masó s'interessa així mateix per dotar d'un marc vegetal la vil·la romana dels Ametllers, que està excavant per l'Institut d'Estudis Catalans Ignasi Melé, i la Vila Vella de Tossa, que restaura el 1931 l'arquitecte Jeroni Martorell i Terrats.

Giralt, atent lector dels millors tractadistes,⁵ recomana embellir els carrers, les places, els passeigs i les fonts de les ciutats amb petits jardins o fileres arbrades. En aquesta dinàmica, projecta un romàntic Passeig de la Font Vella el 1932 a Sant Hilari Sacalm per emmarcar un grup escolar racionalista que hi està construint entre xalets projectats per Josep M. Pericas i Joan B. Subirana de gran qualitat.

Joan Mirambell i Ferran arranja i dissenya de nou el 1936 –amb una doble plaça entrellaçada per graons i pollancres– la Font de l'Oreneta, de Viladrau, dibuixada per Josep Obiols per homenatjar Guerau de Liost que, com Ruskin, idealitza el Montseny. Al jardí les pedres es barregen amb refinament amb una antològica mostra botànica del lloc, des del donzell, els blauets, les roselles, el clavell de pastor i la consolda de flors morades.

5. A la biblioteca de Giralt hi han textos de M. H. Baillie, I. Triggs, H. Northend, J. C. N. Forestier, J. Koch, H. Kampfle Meyer, P. Frankowski, P. Bertrand, Vignola, Palladio, Viollet le Duc, Schinkel, Sant'Elia, Alberto Sartoris, Grandjean de Montigny, P. Barrege, W. Hoffmann, H. Muthesius, G. Wolf, Le Corbusier, J. Eberstadt, Arturo Soria, Ildefons Cerdà, César Martinell, els Bassegoda, Elies Rogent, Josep Puig Cadafalch, Francesc Folguera, Adolf Florensa, E. Howard, P. Abercrombie, F. Haverfield, R. Unwin i W. Godfrey, entre d'altres.

Giralt, doncs, socialista utòpic i il·luminista culte, acaba el seu periple vital després de la guerra per romandre fidel a les seves idees, als amics i als principis, en particular a aquell que afirma que “l’art públic hauria d’ésser l’objectiu de la democràcia... per restituir a la col·lectivitat en forma de bellesa, el que paga en forma d’impostos.”

Fonts

AC (Barcelona), 1931-37.

Civitas. *La ciudad jardín* (Barcelona), 1911-24.

GIRALT CASADESÚS, R., “Els arbres, les flors i les pedres, elements de l’estètica urbana”, *La Veu de l’Empordà* (Figueres, 6 de novembre de 1915).

—, “La ciutat jardí”, *Nuevo Figueras* (Figueres, 1 d’abril de 1916).

—, “Los nuevos suburbios de Olot y Rosas”, *La Construcción*, 13 (nov. 1917).

—, “Proyecto de un Parque Municipal para la ciudad de Figueras”, *La Construcción*, 17 (des. 1917).

—, “Parc municipal de Figueres”, *Fulla artística de l’Alt Empordà*, 1 (gener 1918).

—, “La Ciutat Jardí”, *Fulla artística de l’Alt Empordà*, 2 (febrer 1918).

—, “Què és una ciutat jardí?”, *L’Autonomista* (24 d’agost de 1936).

“L’obra de Montoliu a Amèrica”, *Civitas*, II (6 d’octubre de 1921).

RUBIÓ TUDURÍ, Nicolau Maria, “El jardí de Boboli a Florència”, *Civitas*, II (6 d’octubre de 1921).

—, “Els jardins de J. C. N. Forestier a tot el món”, *D’ací i d’allà*, 26 (juny 1928).

—, “Jardins d’ara i d’abans”, *Jardineria i Horticultura*, 1-3 (març, abril i juny 1933).

RUSKIN, J., *Fragments*, Trad. Cebrià de Montoliu, Barcelona 1901.

SELLÉS BARÓ, S., *El Parque Güell*, Barcelona 1903.

WINTHUYSEN, Xavier de, “Ciudades jardines españolas”, *El auxiliar del ingeniero* (25 des. 1925).

—, *Jardines clásicos de España*, Madrid, 1930.

—, “Rusiñol y los jardines de España”, *Crisol* (18 de juny de 1931).

Bibliografia

AADD, *El jardín botánico “Mar i Murtra”*, Barcelona 1991.

AADD, *Javier de Winthuyesen jardinero*. Catálogo de la exposición, Madrid, 1986.

AADD, *El modernisme*. Catálogo de la exposición, Barcelona, 1990.

AADD, “Nicolau Maria Rubió Tudurí”, *Quaderns d’Arquitectura i Urbanisme*, 15 (març-abril 1982).

AADD, Nicolau Maria Rubió Tudurí, *El jardí obra d’art*. Catálogo de la exposición, Barcelona, 1984.

AADD, *El paisatgisme a Catalunya*, Barcelona, 1978.

AADD, Santiago Rusiñol. Catálogo de la exposición, Barcelona 1981.

AÑON FELIU, C, *Real Jardín Botánico de Madrid*, Madrid 1987.

- BOHIGAS, O., *Reseña y catalogación de la arquitectura modernista*, Barcelona, 1983.
- FIGUERAS CAPDEVILA, N., “La Selva”, en N. J. ARAGÓ i M. VILALLONGA (dir), *Atles literari de les terres gironines*, Girona, 1990, p. 1026-1168.
- FLORENSA, A., *El jardín urbano y los monumentos arquitectónicos*, Barcelona 1954.
- JARDÍ, E., *Puig i Cadafalch. Arquitecte, polític i historiador de l'art*, Barcelona, 1975.
- “Lluís Domènech Montaner”, *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, 52-53 (1963).
- MOLI FRIGOLA, M. *Ricard Giralt Casadesús*, Pròleg d'Ignasi de Solà Morales, Girona, 1982.
- , “La España de Alberto Sartoris”, en AADD, *Alberto Sartoris compie novanta anni*, Roma 1990.
- , Da Antonio Gaudí a Ricard Giralt Casadesús. Giardini e giardinieri spagnoli del secolo XX, AAVV, *Il giardino europeo del novecento 1900-1940*. Firenze 1992, 221-253.
- , “Roma a Sant Salvi de Cladells. Aplecs i confraries (1603-1715)”, *Quaderns de la Selva*, 20 (2008) 73-92.
- POLO, Ll. i Ll. VILAR, *Estudi botànic del Jardí de Cap Roig*, Girona 1990.
- RIBAS PIERA, M., *Jardins de Catalunya*, Barcelona 1991.
- ROCA, F, “Cebrià de Montoliu y la ‘ciencia cívica’ ”, *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, 80 (1971), p. 41-46.
- TARRÚS, J., COMADIRA, N., *Rafael Masó, arquitecte noucentista*, Girona 1996.
- ZAMORA, J. E., “Joan Mirambell Ferran: un dissenyador de jardins oblidat”, *Monografies del Montseny*, 2008, 75-89.